

Катерина Андріївна БУКРІНА

кандидат економічних наук,
викладач кафедри фінансів та банківської справи,
Державний вищий навчальний заклад «Приазовський державний технічний університет»
E-mail: ocean_mar_06@yahoo.com

**АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ ТА НАПРЯМКІВ ІНВЕСТИВАННЯ ОБОРОТНИХ
КОШТІВ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Букріна, К. А. Аналіз джерел формування та напрямків інвестування оборотних коштів торговельних підприємств [Текст] / Катерина Андріївна Букріна // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2015. – Том 21. – № 2. – С. 42-47. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. У сучасних кризових умовах необхідно забезпечувати ефективне управління торговельним підприємством, його ліквідність, платоспроможність і дохідність. Цього можна досягнути саме через управління формуванням та інвестуванням оборотними коштами.

Мета статті. Метою статті є здійснення аналізу джерел формування та напрямків інвестування оборотних коштів торговельних підприємств.

Метод (методологія). Теоретичною основою для проведення дослідження є доробок науковців з питань формування та інвестування оборотних коштів торговельних підприємств. Під час написання статті використовувалися наступні методи: монографічний (при аналізі наукових публікацій щодо управління оборотними коштами), метод економічного аналізу (при опрацюванні джерел формування оборотних коштів, визначенні ефективності обраних напрямків інвестування торговельними підприємствами).

Результати дослідження. Визначено основні джерела формування та проаналізовано напрямки інвестування оборотних коштів у досліджуваних підприємствах. Отримані результати є підґрунтям для вирішення практичних проблем щодо підвищення ефективності формування, інвестування та управління загалом оборотними коштами торговельних підприємств.

Ключові слова: аналіз; інвестування; оборотні кошти; позикові кошти; торговельні підприємства; управління.

Kateryna Andriivna BUKRINA

PhD in Economics,
Lecturer,
Department of Finance and Banking,
State Higher Educational Institution «Pryazovskyi State Technical University»
E-mail: ocean_mar_06@yahoo.com

**THE ANALYSIS OF SOURCES FORMATION AND INVESTMENT CIRCULATION OF CURRENT
ASSETS OF TRADE ENTERPRISES**

Abstract

Introduction. In today's crisis conditions, it is necessary to ensure the effective management of a trade enterprises, its liquidity, solvency and profitability. This can be achieved through the management of formation and investment of circulation of current assets.

Purpose. The purpose of this article is to conduct an analysis of the sources formation and investment circulation of current assets of trade enterprises.

Method (methodology). The theoretical basis of the research are the works of scientists on the formation and investment circulation of current assets of trade enterprises. The following research methods have been used in the article: monographic method (for the analysis of scientific publications on the management of circulation of current assets), the method of economic analysis (for the analysis of the circulation of current assets sources, determination of the investment efficiency of selected areas at trade enterprises).

Results. *The main sources of formation of current assets are determined. The direction of investment circulation of current assets in the enterprises under study are analysed. The obtained results are the basis for solving practical problems by improving the efficiency of formation, investment and management of overall circulation of current assets of trade enterprises.*

Keywords: *analysis; investments; circulation of current assets; borrowings; trade enterprises; management.*

JEL classification: G31, M21, M41

Вступ

У сучасних умовах господарювання для більшості вітчизняних торговельних підприємств типовим наслідком кризових явищ їхнього економічного розвитку стала гостра нестача обсягу власних обігових коштів, що суттєво впливає на фінансові можливості та ефективне функціонування підприємств торгівлі загалом. У торгівлі, порівняно з іншими галузями, переважну частку господарських ресурсів охоплюють обігові кошти. Склад, розміщення, джерела фінансування, ефективність використання значною мірою обумовлюють як результати діяльності підприємства, так і його фінансовий стан. Цьому питанню присвячені праці багатьох науковців, таких, як І. О. Бланк [2], В. І. Головка [3], Л. О. Омелянович [5], А. М. Поддєрьогін та інші. Досягнення високих результатів діяльності торговельних підприємств базується на впровадженні насамперед ефективного механізму управління оборотними коштами. Адже через останнє можна впливати на ліквідність і платоспроможність підприємства, дохідність і ризики, що з ними пов'язані та забезпечувати ефективне управління торговельним підприємством загалом.

Мета та завдання статті

Метою статті є аналіз джерел формування та напрямків інвестування оборотних коштів торговельних підприємств. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання: проаналізувати управління оборотними коштами, достатність власних джерел для їх формування, оцінити ефективність інвестування оборотних коштів, а також дослідити раціональність управління товарними запасами.

Виклад основного матеріалу дослідження

Вивчення практики управління оборотними коштами здійснено на прикладі 18 торговельних підприємств Донецької області, м. Донецька та м. Маріуполя, які об'єднано в три групи за обсягом товарообороту: 1 група – великі; 2 група – середні та 3 група – дрібні.

У першу групу увійшло 6 торговельних підприємств з обсягом товарообороту більш 10000 тис. грн; у другу – 5 підприємств, обсяг товарообороту яких коливається в межах від 5001 тис. грн до 9999 тис. грн, а в третю – дрібні торговельні підприємства з обсягом товарообороту менш 5000 тис. грн.

Такий вибір ознаки групування обумовлений тим, що стратегічну спрямованість торговельних підприємств та оптимізацію товарообороту обумовлює необхідність формування більшого обсягу оборотних коштів та визначає особливості напрямків їх інвестування.

Для підприємств першої групи характерний середній товарооборот 47013,70 тис. грн та обсяг оборотних коштів у середньому на 1 торговельне підприємство 116662,77 тис. грн; для підприємств другої групи, відповідно 7531,16 тис. грн та 2809,46 тис. грн, а для дрібних торговельних підприємств найменші обсяги товарообороту (1912,08 тис. грн) та найменші обсяги оборотних коштів (578,46 тис. грн). Таким чином ми бачимо: що менший обсяг товарообороту, то у меншому обсязі формуються оборотні кошти.

Початковим етапом процесу управління оборотними коштами є дослідження джерел їх формування на підприємствах торгівлі.

Як відомо, за джерелами формування оборотні кошти поділяються на власні та позикові. Дослідження динаміки джерел формування оборотних коштів дозволяє зробити висновок про те, що для торговельних підприємств першої та другої груп характерний брак власних оборотних коштів, що обумовлює необхідність формування оборотних коштів за рахунок позикових джерел. Підприємства 3 групи є найбільш мобільними та відповідно не відчувають недостатності власних оборотних коштів. Відповідно до цього загальна величина їх оборотних коштів формується за рахунок двох джерел – позикових та власних оборотних коштів.

Переважну частку складають все ж таки позикові кошти (у 2013 році – 79 %, а у 2014 році – 90 %). Це свідчить про підвищення залежності торговельних підприємств цієї групи від зовнішніх джерел формування. До того ж, на підприємствах третьої групи спостерігається негативна тенденція стосовно зниження величини оборотних коштів на 40,25 %. Найбільше зростання обсягу оборотних коштів спостерігається на підприємствах 1 групи. За період 2013-2014 рр. оборотні кошти підприємств цієї групи в середньому збільшилися на 54,18 % та склали 10001,50 тис. грн. Така динаміка обумовлена

збільшенням обсягу позикових коштів на 13,67 % та відповідним скороченням величини недоліку власних оборотних коштів у середньому на 2211,62 тис. грн. Підприємства другої групи, хоча і забезпечили загальний приріст оборотних коштів у звітному періоді на 4,59 %, проте зазнали негативних тенденцій щодо джерел їх формування. Так у підприємств цієї групи значно збільшилась величина недоліку власних оборотних коштів (на 52,07 %). І, якщо у 2013 році в середньому недолік власних оборотних коштів складав 588,7 тис. грн, то у 2014 році ця величина збільшилась більш ніж на половину, та склала 895,21 тис. грн.

Таким чином політика управління оборотними коштами на підприємствах першої та другої груп не є ефективною, оскільки власний капітал спрямовується в основному на придбання основних засобів, оборотні кошти формуються винятково за рахунок зовнішніх джерел – позикових коштів.

Проведений аналіз структури джерел формування оборотного капіталу показав, що її динаміка в період 2013-2014рр. була змінною. Так на підприємствах першої та другої груп основним джерелом формування оборотного капіталу як у 2013 році, так і у 2014 році є позиковий капітал. Стосовно підприємств третьої групи, слід зазначити про негативні зміни структури джерел формування оборотних коштів. Так у звітному році сформувалася тенденція скорочення частки власних оборотних коштів (з 20,4 % до 9,7 %) у загальному їх обсязі.

Наявність достатнього обсягу оборотних коштів є необхідною передумовою нормального функціонування торговельного підприємства. Управління оборотними коштами полягає в забезпеченні неперервності процесу реалізації продукції з оптимальним розміром оборотних коштів. Це означає, що оборотні кошти підприємств мають бути розподілені по всіх стадіях кругообігу у відповідній формі в мінімальному, але достатньому обсязі.

Дослідження ефективності формування оборотних коштів повинно здійснюватися у взаємозв'язку із зіставленням темпів зміни товарообороту та темпів зміни оборотних активів на основі визначення коефіцієнтів інтенсивного та екстенсивного їх використання, на основі значення яких визначається спрямованість наряду формування оборотних коштів (якщо значення коефіцієнту більше одиниці – спрямованість політики інвестування оборотних коштів має екстенсивний характер, якщо менше одиниці – інтенсивний) (табл. 2).

Таблиця 2. Розрахунки коефіцієнтів інтенсивності та екстенсивності інвестування оборотних коштів

Торговельні підприємства	Темп зміни товарообороту, %	Темп зміни оборотних активів, %	Коефіцієнт інтенсивності (екстенсивності) використання оборотних активів, коеф.*
1 група			
АТ «Фортуна»	129,43	156,36	1,21
АТ «Строма»	45,08	130,15	2,89
ТОВ «Сарепта Альфа»	141,11	120,92	0,86
ТОВ «Альпекс ЛТД»	103,83	85,82	0,83
ТОВ ТД «Брусниця»	101,86	101,90	1,00
АТ «Сіті-маркет»	103,62	107,43	1,04
2 група			
ЗАТ ТД «Веста»	109,94	129,39	1,18
ТОВ «Маркет плюс»	104,43	110,10	1,05
ТОВ «Тандем»	127,73	126,44	0,99
ТОВ «Архан»	142,39	146,55	1,03
ТОВ «Зенон»	111,32	138,93	1,25
3 група			
ПП «Марічка»	109,95	145,97	1,33
ПП МТВК «Наш край»	97,27	157,17	1,62
ТОВ «Забудовник»	110,65	173,32	1,57
АТ «Ювілейний»	131,81	107,73	0,82
ПП «Технік»	93,03	100,32	1,08
ТОВ «Марсервіс»	107,08	71,91	0,67
ТОВ «Березка-1»	124,27	84,39	0,68

* Коефіцієнти екстенсивного використання оборотних активів характеризуються значенням, більшим за одиницю, а інтенсивності – меншим.

На основі проведених розрахунків визначено підприємства, для яких характерна інтенсивна спрямованість до формування, а також підприємства з екстенсивним напрямком формування оборотних коштів (рис. 1).

Проведені розрахунки дозволяють стверджувати, що більшість торговельних підприємств (64,75 %) здійснюють інвестування оборотних коштів за екстенсивним напрямком.

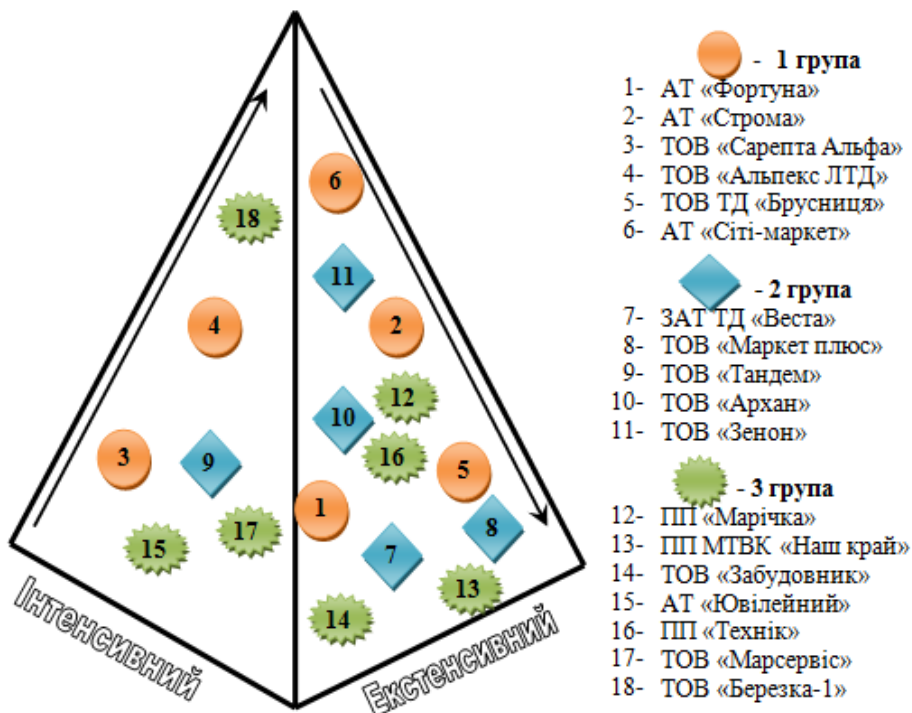

Рис. 1. Ідентифікація торговельних підприємств за напрямком інвестування оборотних коштів у 2014 році

Тільки для 35,3 % торговельних підприємств характерний інтенсивний напрямок формування, тобто такі підприємства забезпечують перевищення темпів зростання товарообороту над темпами зростання оборотних активів. Так з них переважно більшість займають торговельні підприємства 3 групи (АТ «Ювілейний», ТОВ «Марсервіс» та ТОВ «Березка-1»). Ефективну політику інвестування здійснюють два підприємства першої групи – ТОВ «Альпекс ЛТД» та ТОВ «Сарепта Альфа», на яких значення коефіцієнтів менші одиниці, та відповідно складають 0,83 та 0,86. Тільки для одного торговельного підприємства другої групи характерний інтенсивний напрямок – ТОВ «Тандем». Однак значення коефіцієнта інтенсивності на цьому підприємстві складає 0,99, що свідчить про наближення до екстенсивного напрямку інвестування.

Слід зазначити, що жодне підприємство протягом тривалого часу не може мати тільки інтенсивний напрямок формування оборотних коштів, у його діяльності обов'язково будуть періоди екстенсивного розвитку, що особливо небезпечно, бо в цей час торговельне підприємство може виявитися неконкурентоспроможним. Саме тому цей аналіз є важливим при здійсненні управління оборотними коштами на підприємствах торгівлі.

Відповідно до колообігу оборотних коштів, сформувавшись, вони інвестуються в окремі елементи оборотних активів торговельних підприємств. І від того, наскільки раціональною є структура оборотних активів, залежить результативність та конкурентоспроможність підприємства.

Проведений аналіз напрямків інвестування оборотних коштів показав, що товарні запаси зазвичай мають найбільшу питому вагу в загальному обсязі оборотних активів. Однак слід зазначити про частку торговельних підприємств, у структурі оборотних активів яких превалюють грошові кошти та дебіторська заборгованість. Ця структура характерна для підприємств, які або мають значні фінансові труднощі, або є новими гравцями на ринку (нещодавно створеними). Найвища питома вага товарних запасів (70-90 %) характерна для оборотних активів торговельних підприємств, які мають універсальний асортимент продукції..

Характеризуючи структуру напрямків інвестування оборотних коштів у середньому за групами торговельних підприємств, слід зауважити, що підприємствам 1 групи притаманний наступний розподіл: на формування товарних запасів спрямовується 32-37 % оборотних коштів, у дебіторську заборгованість – 20-30 %, грошові кошти – 6-20 %, інші оборотні активи 13-17 %. Для підприємств другої

та третьої груп оборотні кошти в основному спрямовані на формування товарних запасів (більш 50 % загального обсягу оборотних активів).

Проведена оцінка динаміки структури інвестування оборотних коштів дозволяє стверджувати, що для більшості торговельних підприємств притаманне збільшення величини товарних запасів, що сигналізує про підвищення товарного забезпечення товарообороту. При цьому зростання товарних запасів за всією сукупністю торговельних підприємств супроводжувалося одночасним зростанням дебіторської заборгованості.

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що за період, який досліджується, відбулися зміни в структурі оборотних активів. На підприємствах першої групи зниження загального обсягу оборотних активів спостерігається тільки на ТОВ ТД «Брусниця», що обумовлено скороченням інвестування оборотних коштів практично за всіма напрямками інвестування (у товарні запаси, дебіторську заборгованість, грошові кошти та інші оборотні активи). ТОВ «Сарепта Альфа» має стабільну політику стосовно інвестування в оборотні кошти, позаяк цей напрямок у звітному році практично залишився на рівні минулого року. Для підприємств другої групи (ЗАТ ТД «Веста» та ТОВ «Маркет плюс») характерним є збільшення обсягів інвестування у всі елементи оборотних активів. На ТОВ «Тандем», ТОВ «Архан» та ТОВ «Зенон» спостерігається скорочення загальної величини оборотних активів, що в основному обумовлено значним скороченням грошових коштів даних підприємств. Для більшості підприємств третьої групи властиве зниження товарних запасів, дебіторської заборгованості та грошових коштів, що в результаті обумовило зменшення величини оборотних активів.

Для забезпечення максимального задоволення попиту й мінімізації витрат на зберігання й незадоволений попит необхідною є оцінка раціональності інвестування оборотних коштів у товарні запаси. Це свідчить про те, що цільовий обсяг товарообороту можливий при забезпеченні його відповідним обсягом товарних запасів та організацією раціонального управління ними.

З метою оцінки доцільності формування оптимального обсягу товарних запасів для забезпечення певного обсягу товарообороту необхідно визначити раціональність управління товарними запасами.

Раціональність управління товарними запасами може бути оцінена за наступною формулою [1, с. 47-51; 5, с. 243-247]:

$$ТП_{mз} = \sqrt{ТП_{mо}} \quad (1)$$

де $ТП_{mз}$ - рівень раціоналізації товарних запасів, %;

$ТП_{mо}$ - темп зміни товарообороту, %.

Проведені розрахунки показали, що, незважаючи на зростання товарообороту та покращення структури напрямків інвестування оборотних коштів, на переважній більшості досліджених підприємств значення показників раціональності використання товарних запасів торговельними підприємствами за 2014р. свідчать про нераціональність їх використання в системі забезпечення приросту товарообороту.

Для переважної кількості торговельних підприємств (72,2 %) характерним було нераціональне управління товарними запасами, що обумовлено необґрунтованим перевищенням сформованого обсягу товарних запасів для забезпечення зростання товарообороту.

Слід зауважити, що узгодженість між темпами зміни товарообороту і товарними запасами спостерігається лише на 27,8 % торговельних підприємств. Отже, дослідження показало, що більшість торговельних підприємств не застосовують ефективні заходи та підходи до формування та використання товарних запасів.

Комплексність аналізу ефективності інвестування оборотних коштів має важливе значення, оскільки значно впливає на загальну ефективність використання всієї сукупності коштів, залучених підприємством.

Згідно з теорією кругообігу оборотних коштів [2, с. 145-148; 4, с. 55-57] весь оборот по реалізації продукції, що містить також і прибуток, є похідним не тільки від інвестованої вартості, але і від використання в процесі торгової діяльності живої праці, яка спрямовується на створення додаткової вартості та забезпечення отримання достатнього для свого розвитку прибутку. Інвестування оборотних коштів у грошові кошти здійснюється для підтримки неперервності кругообігу, вони повертаються до своєї початкової грошової форми у вигляді товарообороту, тобто разом із прибутком. Відтак швидкість кругообігу оборотних коштів торговельних підприємств залежить не лише від безпосередньо їх оборотності, а також визначається рентабельністю реалізації, оскільки, що більша величина прибутку залишиться у розпорядженні торговельного підприємства, то більша його частина може бути спрямована на поповнення оборотних коштів.

Проведені розрахунки оборотності товарних запасів показали, що для більшості торговельних підприємств (55,5 %), які досліджуються, притаманне уповільнення оборотності товарних запасів, що

свідчить про значний обсяг заморожених оборотних коштів у товарних запасах та відповідно низький рівень ефективності використання.

Висновки та перспективи подальших розвідок

У сучасних умовах діяльності, коли кожному торговельному підприємству доводиться повністю перебудовувати систему господарювання відповідно до швидко змінюваних вимог ринкової економіки, а отже, переходити на повне самофінансування і самозабезпечення, актуальність проблем, пов'язаних з підвищенням ефективності використання оборотних коштів, постійно зростає.

Виявлені зміни, що відбулися в динаміці обсягу, структури та джерелах формування оборотних коштів досліджуваних підприємств, досить тісно взаємопов'язані з ефективністю їх використання та суттєво впливають на їх фінансову стійкість та результативність, що обумовлює необхідність здійснення комплексної оцінки ефективності управління оборотними коштами як з позицій формування, так і ефективності інвестування.

Список літератури

1. Білик, М. Д. Фінансовий аналіз [Текст] / М. Д. Білик. – К.: КНЕУ, 2007. – 592 с.
2. Бланк, И. А. Основы финансового менеджмента [Текст] / И. А. Бланк. – К.: Эльга: Ника Центр, 2004. – 624 с.
3. Головка, В. І. Фінансово-економічна діяльність підприємства: контроль, аналіз та безпека [Текст] / В. І. Головка. – К.: ЦНЛ, 2006. – 448 с.
4. Ермасова, Н. Б. Финансовый менеджмент [Текст] / Н. Б. Ермасова. – М.: Юрайт-Издат, 2008. – 192 с.
5. Омелянович, Л. О. Фінансовий менеджмент [Текст] / Л. О. Омелянович. – Донецьк: ДонДУЕТ. – 2006. – 285 с.

References

1. Bilyk, N. D. (2007). Financial analysis. Kyiv: KNEU
2. Blank, I. A. (2004). Fundamentals of financial management. Kyiv: Elga:Nick.
3. Golovko, V. I. (2006). Financial and economic activity of the enterprise: control, analysis and safety. Kyiv: CNL.
4. Ermasova, N. B. (2008). Financial management. Moscow: Yurait Publishing.
5. Omelianovich, L. O. (2006). Financial management. Donetsk: Don SUET.

Стаття надійшла до редакції 16.09.2015 р.